

НАЗВИ ГРОШЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ СЛЕНГОВИХ КАРТИНАХ СВІТУ

К.Л. Бондаренко

У статті розглядаються особливості відображення поняття “гроші” в українській та англійській сленгових картинах світу. Виявлено спільне та відмінне щодо наповнення відповідних мікрополів у досліджуваних мовах.

Останні десятиріччя в Україні характеризуються стрімкою демократизацією всіх шаблів мовного простору, яка виявляється передусім в експансії нестандартної лексики (арготизмів, жаргонізмів та сленгізмів) до ЗМІ, сучасної художньої літератури тощо. Особливу потужність у цьому виявляють нестандартні лексичні одиниці, які належать до сленгу.

Під терміном сленг нами, слідом за У. О. Потятиник, розуміється “особливий соціостилістичний субваріант ненормативної... мови із наскрізною соціодемографічною дистрибуцією, який характеризується: соціопсихологічною мотивацією вживання; соціостилістичною зниженістю повідомлення; домінуванням конотативного компонента над денотативним; неодмінно більше чи менше вираженою експресивно-емотивною та евалюативною семантикою; обмеженою функціональністю; неоднорідністю складу; надлексикалізацією певних сфер” [1, с. 39]. Деякі з вищезазначених властивостей сленгу ставали предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, які розглядали його соціостилістичні особливості [2; 3], склад сленгу [4], функціонування [1; 5] тощо. Водночас певні характеристики сленгу, зокрема соціопсихологічна мотивація його вживання або визначення причин надлексикалізації певних сфер буття, досі залишались поза увагою дослідників.

Сленг традиційно розглядався як один із соціолектів [4; 6], однак останні дослідження [1; 3; 7] доводять, що мотиви, які зумовлюють виникнення та існування арготизмів та жаргонізмів як “групових говірок” [8], та сленгу, що характеризується наскрізною соціодемографічною дистрибуцією, тобто не є приналежністю лише певної соціальної групи, істотно відрізняються. На відміну від арготизмів та жаргонізмів, виникнення яких зумовлено специфікою соціальних груп, в яких вони продукуються, мотивом для існування сленгу є особливе, сміхове світобачення, специфіка якого докладно розглядалася в працях М. М. Бахтіна, Д. С. Лихачова, В. С. Єлістратова та інших дослідників [7; 9; 10;]. За словами Д. С. Лихачова, сміховий світ є не опозицією світу офіційних відносин, а його зворотним боком, “антисвітом”. “При цьому антисвіт протистоїть не просто звичайному світу, а ідеальному світу, як диявол протистоїть не людині, а Богу і ангелам ” [10, 19]. “По суті, сміх є тотожний життю з його смертю і народженням. Народження і смерть мають рівні права, вони амбівалентні, сміх робить їх рівними, врівноважує їх. Він дозволяє одночасно бачити і те, і інше: в народженні - життя, у вбивстві – зачаття” [7, с. 629].

За словами Т. М. Кондратюк, “сленг – це живий мовний нерв, який є навдивовижу геніальним індикатором людського буття, настільки тонко і точно розкриває найдрібніші нюанси нашого переживання світу, його сприйняття і передачі. Мова матеріалізує глибинні структури нашого мислення, тому кожне нервово-запалення в мовному тілі, як і в людському організмі, свідчить про внутрішні негаразди, посилає сигнал про активну внутрішню протидію або попереджує про небезпеку” [3, с. 5]. Це набуває особливої значущості у світлі останніх лінгвістичних розробок, спрямованих на вивчення особливостей фіксації і зберігання усього комплексу знань та уявлень певної мовної спільноти про світ, що реалізується в національних мовних картинах світу [11; 12]. Саме тому виявлення специфіки сленгової картини світу, під якою розуміємо фрагмент загальної національної мовної картини світу, який характеризується особливим світобаченням представників певного етносу, що виявляється у

критичному (іронічному) ставленні до соціальних, етичних, естетичних, мовних та інших умовностей і авторитетів, є надзвичайно актуальним. Слід наголосити на тому, що специфіка картини світу певної національної мови найяскравіше виявляється у зіставленні, відтак дослідження сленгових картин світу у порівняльному аспекті набувають особливої значущості.

Проведення досліджень з порівняльної лексикології традиційно викликають проблему моделі (еталону) зіставлення. Слідом за М. П. Кочерганом ми вважаємо, що еталоном зіставлення може виступати семантико-ідеографічна модель відповідного фрагмента дійсності, вибудована на засадах теорії лексичних полів [12]. У межах цієї статті об'єктом дослідження обрано один з фундаментальних фрагментів мовної картини світу – гроші, предметом – відповідні мікрополя українського та англійського сленгу: *“Назви грошей, витрат, виплат”*. Матеріалом дослідження слугували українські та англійські сленгові лексичні одиниці, зафіксовані у спеціалізованих лексикографічних працях [13; 3; 14]. Метою даної статті є виявлення специфіки сприйняття вищезазначеного фрагмента дійсності носіями українського та англійського сленгу. Поставлена мета зумовлює поетапне розв'язання таких конкретних завдань: встановлення структури мікрополя *“Назви грошей, виплат, витрат”* в українському та англійському сленгу; з'ясування спільного і відмінного щодо семантико-ідеографічної репрезентації відповідних сленгових лексичних одиниць; встановлення кількісного наповнення кожної із структурних одиниць – лексико-семантичних груп (ЛСГ), що є складниками мікрополя *“Назви грошей, витрат, виплат”* в українському та англійському сленгу.

В українському та англійському сленгу мікрополе *“Назви грошей, витрат, виплат”* розглядається як компонент лексико-семантичного поля *“Назви продуктів господарчої, технічної та соціальної діяльності людини”*, у межах якого на матеріалі відповідних спеціалізованих лексикографічних видань було виявлено **1004** українські та **795** англійських сленгових лексичних одиниць (СЛЮ). Загальна кількість СЛЮ, зафіксованих у межах мікрополя *“Назви грошей, витрат, виплат”*, складає в українській мові **109** одиниць та **169** – в англійській, що становить відповідно **10,86%** та **21,25%** від загальної кількості СЛЮ, віднесених до лексико-семантичного поля *“Назви продуктів господарчої, технічної та соціальної діяльності людини”*.

Мікрополе *“Назви грошей, витрат, виплат”* складає ряд лексико-семантичних груп (ЛСГ), як-от *“Назви власне грошей. Назви валюти”*; *“Назви грошових одиниць (купюр різної вартості)”*; *“Назви певної кількості грошей”*; *“Назви прибутку, виплат”*; *“Назви грошей, що використовуються з певною метою або призначені для певних цілей”*, особливості наповнення яких дозволяє виявити особливості сприйняття даного фрагмента дійсності носіями сленгу в українському та англійському лінгвосоціумах.

– ЛСГ *“Назви власне грошей. Назви валюти”*

До складу цієї ЛСГ в українському сленгу входять такі одиниці, як *бабки* крим., жерм. ‘гроші’, *баблосики* ‘гроші’, *тугрики* жерм., жарт. ‘гроші’, *капуста* мол., жерм., крим. ‘гроші’, *лавандос* ‘гроші’, *юкси* ‘українські гривні’, *карабас* ‘рубль’, *убиті єноти* ‘долари’ тощо.

В англійському сленгу нами було виявлено такі СЛЮ: *shekels* ‘гроші’, *dinero* ‘гроші’, *doubloons* ‘гроші’, *lettuce* ‘гроші’, *moo* ‘гроші’, *bees and honey* ‘гроші’, *smackeroo* ‘фунтів стерлінгів’, *Jimmy O’Goblin* ‘фунт’, *Oxford scholar* ‘долар’, *simoleon* ‘долар’ тощо.

Усього в межах даної ЛСГ в українській мові нами було зафіксовано **80** СЛЮ з відповідною категоріальною семою, в англійській – **116** одиниць, що складає відповідно **73,39%** та **68,64%** від загальної кількості СЛЮ, зафіксованих у межах мікрополя *“Назви грошей, витрат, виплат”*.

– ЛСГ *“Назви грошових одиниць (купюр різної вартості)”*

До даної ЛСГ в українському сленгу нами було віднесено такі СЛЮ, як *кусок* мол. жерм. ‘тисяча грошових одиниць’, *лимон* жерм. ‘мільйон грошових одиниць’,

четвертак жрм. 'двадцять п'ять гривень', **мазенка** жрм. 'купюра вартістю десять гривень', **кілобакс** 'тисяча доларів' [2] тощо.

В англійському сленгу нами було виявлено такі СЛЮ, як **ton** 'сто фунтів стерлінгів', **thou** 'тисяча фунтів стерлінгів', **monkey** 'п'ятсот фунтів стерлінгів', **pony** 'двадцять п'ять фунтів стерлінгів' тощо.

За кількісними показниками дана ЛСГ представлена 19 українськими та 24 англійськими СЛЮ, що становить відповідно 17,43% та 14,2% від загальної кількості СЛЮ, зафіксованих у межах мікрополя "Назви грошей, витрат, виплат" в досліджуваних мовах.

– ЛСГ "Назви певної кількості грошей"

Загальна кількість англійських СЛЮ, які входять до цієї ЛСГ, складає 13 одиниць (7,69% від загальної кількості англійських СЛЮ, зафіксованих у межах мікрополя "Назви грошей, витрат, виплат", наприклад, **big bucks** 'велика сума грошей', **packet** 'велика сума грошей', **peanut** 'незначна сума грошей', **chicken feed** 'незначна сума грошей', **megabuck** 'мільйон доларів'.

В українській частині дослідження було виявлено лише одну одиницю **крупняк** 'велика сума грошей або велика купюра', що не дозволяє виокремлювати відповідну ЛСГ в українському сленгу.

– ЛСГ "Назви прибутку, виплат"

До складу цієї ЛСГ в українському сленгу входять такі СЛЮ, як **пенсія** 'стипендія', **стьопочка** студ. 'стипендія', **зазор** бізн. 'прибуток', **калим** 'вигода, хабар' тощо.

В англійському сленгу у межах ЛСГ "Назви прибутку, виплат" було зафіксовано СЛЮ на зразок **greengages** 'зарплата', **rock of ages** 'зарплата', **melon** 'прибуток; велика сума грошей, призначена для розподілу серед певної кількості людей', **gravy** 'неочікуваний або незаслужений прибуток' тощо.

Усього в українських та англійських словниках сленгу було виявлено 10 та 12 одиниць з відповідною категоріальною семою, що у відсотковому співвідношенні складає 9,17% та 7,1% від загальної кількості СЛЮ, зафіксованих у межах мікрополя "Назви грошей, витрат, виплат" в досліджуваних мовах.

– ЛСГ "Назви грошей, що використовуються з певною метою або призначені для певних цілей"

У межах цієї ЛСГ нами було зафіксовано 4 англійські СЛЮ (%) на зразок **mad money** 'гроші на чорний день, особливо такі, що бере на побачення жінка на випадок, якщо її партнер залишить її і їй доведеться повертатися додому самій', **dropsy** 'гроші, призначені для підкупу або хабара'. В українському сленгу виявлено лише одну СЛЮ **ничка** мол. 'гроші чи запаси на чорний день', відтак відповідна ЛСГ в українському сленгу окремо не виділяється.

Незважаючи на те, що кількість СЛЮ, зафіксованих у межах мікрополя "Назви грошей" в українському та англійському сленгу є приблизно співвідносною, у відсотковому співвідношенні до загальної кількості СЛЮ, що входять до складу лексико-семантичного поля "Назви продуктів господарчої, технічної та соціальної діяльності людини", виявляється значна диспропорція на користь англійського матеріалу (10,86% в українській частині дослідження та 21,25% в англійській). Семантико-ідеографічний підхід, використаний нами у межах даного дослідження, дозволяє встановлювати ієрархічні зв'язки між відповідними лексико-семантичними угрупованнями, що, в свою чергу, уможливує виявлення специфіки національного сприйняття того чи іншого фрагмента дійсності.

Аналіз мікрополя "Назви грошей", зокрема ЛСГ, що входять до його складу, в українському та англійському сленгу дозволив виявити певні особливості сприйняття багатства загалом та грошей як його матеріального втілення в українському та англійському лінгвосоціумах.

На матеріалі стандарту, зокрема паремій, багатство і бідність у національних картинах світу докладно розглядалися І. О. Голубовською, яка стверджує, що у

британському суспільстві гроші постають як сила, що править усім світом, про що свідчать відповідні пареміологічні одиниці: *Money is the only monarch, When money speaks the world is silent* тощо. Натомість інформема “багатії погані” властива українській та російській ментальності [11, 250]. Це, звичайно, пов’язано з особливостями національного характеру представників тієї чи іншої етнічної спільноти, який формувався під впливом певних історичних і соціальних чинників. Одним із визначальних чинників є релігія, що мала неабиякий вплив на формування національного менталітету. Так, на відміну від католицької і православної теології, де необхідною умовою для спасіння є поряд із вірою в Бога постійна підтримка і вплив з боку церкви та її таїнств, більшість протестантських конфесій наголошують на особистій, індивідуальній вірі як головній і достатній основі для спасіння. Одним із наслідків такого підходу було посилення відчуття особистої відповідальності людини за свою долю. Саме тому в британському соціумі наявність багатства у людини є до певної міри результатом її активної життєвої позиції, яка є передумовою наближення людини до Бога. Водночас досить вагомим і значущим є амбівалентне відношення до грошей представників українського та англійського соціумів, яке фіксується у відповідних пареміях: *Золотом зайця не здоженеш, Better things in life are free* тощо. З одного боку, гроші та багатство високо цінуються, з іншого – визнається їх відносна неважливість у порівнянні з істинними духовними цінностями.

Це амбівалентне ставлення до грошей та багатства набуває особливої значущості у сленгу як елементі сміхової культури. За словами М. М. Бахтіна, “сміх має глибоке значення світобачення, це одна з істотних форм правди про світ в цілому, про історію, про людину; це особлива універсальна точка зору на світ; що бачить світ інакше, але не менш (якщо не більш) істотно, ніж серйозність” [9, 78]. Відтак самий факт надлексикалізації цього фрагменту дійсності в українському та англійському сленгу вже почасти є свідченням відповідного (інколи жартівливого, а переважно іронічного) ставлення до грошей в досліджуваних лінгвосоціумах. Екстраполюючи вищенаведені висновки І. О. Голубовської на сленг як лінгвальний феномен, можна стверджувати, що більш характерним для останнього є ставлення до грошей як відносно неважливих (у порівнянні з духовними) цінностей. Водночас національна специфіка досліджуваних етносів, зокрема культурні, історичні, соціально-економічні чинники, безумовно, має свій вплив, що, зокрема спричиняє появу відповідних номінацій в українському та британському сленгу і зрештою зумовлює специфіку наповнення кожної з ЛСГ, що входять до даного мікрополя. Так, якщо кількісні показники у ЛСГ “*Назви грошових одиниць (купюр різної вартості)*” є приблизно співвідносними (19 СЛО в українській мові та 24 в англійській), то ЛСГ “*Назви певної кількості грошей*” характеризуються майже повною відсутністю відповідних українських СЛО на противагу 13 зафіксованим нами англійським сленговим лексичним одиницям. Досить показовим є також наповнення ЛСГ “*Назви грошей, що використовуються з певною метою або призначені для певних цілей*”, в якій було зафіксовано лише одну українську та чотири британські СЛО. На нашу думку, вирішальну роль у наповненні вищезазначених ЛСГ відіграють соціально-економічні чинники, а саме період становлення капіталістичних відносин, в якому в наш час перебуває українське суспільство. Отже, незважаючи на загалом іронічне ставлення носіїв сленгу до грошей та багатства, відношення британського суспільства до цих фрагментів дійсності є загалом більш позитивним, що і відбивається у наповненні цього мікрополя “*Назви грошей, витрат, виплат*”.

У результаті компонентного аналізу сленгових лексичних одиниць української та англійської мов було встановлено структуру мікрополя “*Назви грошей, виплат, витрат*”, а саме: виявлено, що до його складу в англійському сленгу входять 5 ЛСГ, в українському – 3 лексико-семантичні групи. Відсутність ЛСГ “*Назви певної кількості грошей*” “*Назви грошей, що використовуються з певною метою або призначені для певних цілей*” в українському сленгу зумовлена здебільшого суспільно-економічними чинниками, а саме недорозвиненістю капіталістичних

відносин в Україні. Водночас слід зазначити, що з розвитком економічних процесів в українському суспільстві вищезазначені ЛСТГ мають неабиякий потенціал для розвитку. Кількісне наповнення мікрополя “Назви грошей, виплат, витрат” в українському та британському сленгу демонструє певну диспропорцію на користь англійського матеріалу, що пояснюється більш позитивним ставленням британського суспільства до багатства як такого.

Семантико-ідеографічний підхід, використаний у дослідженні для структурування мікрополя “Назви грошей, виплат, витрат” в українському та англійському сленгу, є достатньо перспективним для зіставного вивчення стандартної та нестандартної лексики. Висновки стосовно фрагментів сленгових картин світу українського та англійського соціумів сприятимуть подальшим розробкам теорії національних мовних картин світу. Зважаючи на розширення міжнародних торговельних зв'язків України з іншими країнами світу, зокрема Великою Британією, результати структурування та аналізу сленгових лексичних одиниць з категоріальною семою ‘гроші’ можуть бути корисними при укладанні відповідних словників, глосаріїв тощо, брак яких в сучасній Україні відчувається досить гостро.

SUMMARY

The article focuses on the concept “money” reflection in the Ukrainian and British slang mapping of the world. It investigates common and distinguishing features of the appropriate microfields contents in the languages under investigation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Потятиник У. О. Соціолінгвістичні та прагматистичні аспекти функціонування сленгової лексики (на матеріалах періодики США): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2003. – 21 с.
2. Ставицька Л. Арг, жаргон, сленг: Соц. диференціація укр. мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
3. Словник сучасного українського сленгу / Упорядник Т.М. Кондратюк. – Харків: Фоліо, 2006. – 350 с.
4. Шовгун Н. О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка - К., 2000. - 16 с.
5. Partridge E. Slang To-Day and Yesterday - London, 1979. - 562 p.
6. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. – К.: Логос, 2002. – 313 с.
7. Елистратов В. С. Словарь русского арг: Материалы 1980-1990 гг.: Около 9 000 слов, 3 000 идиоматических выражений. – М.: Русские словари, 2000. – 693 с.
8. Матвіяс І. Г. Засади української діалектології // Мовознавство. - 2000. - №1 - С. 3–9.
9. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – М.: Худож. лит., 1990. – 542 с.
10. Лихачев Д. С., Панченко А. М., Поньрко Н. В. Смеховой мир Древней Руси. – Л., 1984. – 295 с.
11. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: Монографія. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
12. Кочерган М. П. Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження // Мовознавство. – 1996. - № 2 – 3. – С. 3 – 12.
13. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови: Містить понад 3200 слів і 650 стійких словосполучень. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
14. The Oxford Dictionary of Slang / John Ayto. – Oxford University Press, 2003. – 474p.

Надійшла до редакції 19 лютого 2007 р